

Soğuk Savaş Dönemi Askeri Darbeleri ve ABD: Türkiye ve Yunanistan Örnekleri*

Emre Feyzi ÇOLAKOĞLU**

ÖZ

Türkiye ve Yunanistan Soğuk Savaş döneminde ABD'nin başını çektiği demokratik Batı bloğu içerisinde yer almalarına rağmen sırasıyla 27 Mayıs 1960 ve 21 Nisan 1967 tarihlerinde gerçekleşen darbelerin ardından bir süre anti-demokratik yöntemlerle yönetilmişlerdir. Bu dönemde blok lideri ABD ile ileri düzeyde müttefiklik ilişkisi bulunan iki NATO ülkesinde meydana gelen darbeler doğal olarak pek çok araştırmacının da ilgisini çekmiştir. Bu anlamda, araştırmacıları bu konu üzerinde çalışmaya iten çeşitli araştırma soruları bulunmaktadır. Bu soruların başında ise ABD yönetimlerinin Türkiye ve Yunanistan'da meydana gelen darbelerden daha önceden haberdar olup olmadıkları ile ABD hükümetlerinin darbe sonrasında askeri yönetimlerle kurdukları ilişkileri belirleyen faktörlerin neler olduğu gelmektedir. Bu çalışma, söz konusu araştırma sorularına karşılaştırmalı olarak yanıt aramaya çalışarak, literatürde genellikle tek pencereden ele alınan olaylara çok yönlü açıklamalar getirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Darbe, Soğuk Savaş, Türkiye, Yunanistan.

* Bu çalışma, yazarın "NATO'nun Güneydoğu Kanadında ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'la ilişkileri (1960-1967)" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilerek Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün 29.04.2017 tarihinde Ankara'da düzenlemiş olduğu Ankara Uluslararası İlişkiler Lisansüstü Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Araştırma Görevlisi, Bursa Teknik Üniversitesi, emre.colakoglu@btu.edu.tr.

Cold War Era Coup D'états and the USA: The Cases of Turkey and Greece

ABSTRACT

Turkey and Greece, despite taking part in the democratic Western block, have been subjected to anti-democratic governments for a period of time after the coup d'états that had taken place on May 27, 1960 in Turkey and April 21, 1967 in Greece. The coup d'états in two the NATO countries that had advanced alliance relationship with the block leader US in this period came naturally attracting to many researchers. In this sense, there are various research questions that push researchers to work on this subject. "Whether the US governments were aware of the coming coup d'états in Turkey and Greece in advance" and "what are the factors that determine the relationships US administrations established with the military rules after the coup d'états had carried out" are at the beginning of these questions. This study seeks to provide a more multidimensional explanation for the subject research questions usually discussed from a single perspective in the literature comparatively.

Keywords: Cold War, Coup D'états, Greece, Turkey, USA.

Giriş

II. Dünya Savaşı'nın 1945 yılında sona erdiği, uluslararası politikada ideal bir barış ortamı yaratmak yerine karşıt iki kutup arasında bir soğuk savaşın başlangıcını hazırlamıştır. Bu savaşta, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve müttefikleri komünist Doğu bloğunu, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve müttefikleri ise demokratik Batı bloğunu temsil etmişlerdir. Ancak Batı bloğu ülkeleri Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization/NATO) çatısı altında liberal demokratik değerler etrafında birleşmelerine rağmen, bazı ittifak üyelerindeki demokratik rejimler zaman zaman gerçekleştirilen askeri darbeler nedeniyle kesintiye uğramıştır. Bu anlamda, başarıya ulaşan askeri müdahalelerden en dikkat çekenler Milli Birlik Komitesi'nin (MBK) 27 Mayıs 1960 tarihinde Türkiye'de gerçekleştirdiği darbe ile, Albaylar Cuntası'nın 21 Nisan 1967 tarihinde Yunanistan'da gerçekleştirdiği darbe olmuştur. Bu darbeler doğal olarak blok lideri ABD'yi oldukça yakından ilgilendirmiştir. Soğuk Savaş döneminin neredeyse en hararetli günlerinde yaşanan darbelerin nedenleri ve sonuçları göz önüne alındığında birçok yazar, düşünür ve akademisyenin aklına bazı önemli sorular gelmiştir: ABD, Türkiye ve Yunanistan'da gerçekleşen söz konusu darbelerden önceden haberdar mıydı? ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'da kurulan askeri yönetimlerle olan ilişkisi ya da tepkisini belirleyen faktörler birbirine benzer miydi?

Bu makalede yukarıda dile getirilen sorular ABD'nin yayımlanmış arşiv belgeleri ışığında karşılaştırmalı olarak yanıtlanmaya çalışılacaktır. Bu nedenle, çalışmanın birinci amacı söz konusu darbeler hakkında literatürde bugüne kadar dile getirilen ve çoğunluğu spekülasyona dayalı savların geçerliliklerini elde edilen somut verilerle sorgulamaktır. Çalışmanın bir diğer amacı ise tek başına anlamlı gibi gözükken bazı olayları benzer dönemlerde ve koşullarda meydana gelen diğer gelişmelerle karşılaştırma imkânı yaratmaktır. Bu anlamda, çalışmada ilk olarak Türkiye'de 27 Mayıs 1960 tarihinde meydana gelen askeri darbe ile ABD'nin ilişkisi ele alındıktan sonra, benzer bir yöntem Yunanistan'da 21 Nisan 1967 tarihinde meydana gelen askeri darbe için de izlenecektir. Bu sayede, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde müttefiklerinde meydana gelen askeri darbeler karşısındaki tutumu daha sağlıklı biçimde anlamlandırılacaktır.

ABD ve Türkiye'de 27 Mayıs 1960 Darbesi

Türkiye'de 27 Mayıs 1960 darbesinden önce Demokrat Parti'nin (DP) iktidarda olduğu 1950-1960 dönemi Türk-Amerikan ilişkilerine bakıldığında iktisadi anlamda olmasa da askeri ve siyasi anlamda tam bir uyum olduğu görülmektedir. ABD ile ilişkilerin en üst seviyede olduğu bu dönem, birçok akademisyen ve yazar tarafından Türkiye-NATO ilişkilerinin de "altın çağı" olarak nitelendirilmektedir.¹ 1952 yılında NATO'ya dâhil olan Türkiye, özellikle bu tarihten sonra ulusal çıkarlarını ABD'nin çıkarlarıyla özdeşleştirmekte bir sakınca görmemiştir. Feroz Ahmad'a göre, Menderes hükümeti bu dönem boyunca "Washington'un dikte ettiği politikayı harfiyen izlemekle Türkiye'nin çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edileceğine" inanmıştır.² Öyle ki, 1952-1956 yılları arasında ABD'nin İstanbul Konsolosluğunda görev yapan Amerikalı diplomat Daniel Oliver Newberry kendisiyle yapılan bir görüşmede Pentagon, Dışişleri Bakanlığı ve diğer devlet kurumlarının Türkiye'de bir "açık kapı"ları olmasının kendileri için çok faydalı olduğunu ve Türkiye Başbakanının ülkesinin ABD tarafından "seçilmiş bir araç" olmasından dolayı memnuniyet duyduğunu ifade etmiştir.³

1950-1960 dönemi boyunca Türkiye'nin ABD ile geliştirdiği yakın ilişkiler, uluslararası konjonktürün de etkisiyle daha çok Ortadoğu bölgesinde yoğunlaşmıştır. ABD'nin Ortadoğu politikası ve DP'nin ABD ile olan ilişkileri geliştirmedeki istekliliği 1950-1960 döneminde Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri en üst noktaya taşıyacak pek çok ikili antlaşmanın imzalanmasını sağlamıştır. Bu antlaşmalardan birçoğu Türkiye'nin 5886 sayılı kanunla katıldığı Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 3. maddesi ve Kuzey Atlantik Antlaşması'na taraf devletler

¹ William Hale, *Türk Dış Politikası: 1774-2000*, İstanbul, Mozaik Yayınları, 2003, s. 125.

² Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye: 1945-1980*, Ahmet Fethi (çev.), İstanbul, Hil Yayınları, 1996, s. 396.

³ Rifat N. Bali, *American Diplomats in Turkey: Oral History Transcripts (1928-1997)*, Cilt 1, İstanbul, Libra Yayıncılık, 2011, s. 125.

arasında imzalanan Kuvvetlerin Statüsüne Dair Sözleşme'nin 7. ve 8. maddelerinin uygulanmasına ve değiştirilmesine dair 6816 sayılı kanunun 1. maddesi uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden (TBMM) geçirilmeyerek gizli tutulmuş ve imzalandıkları gün yürürlüğe girmiştir. 1966 yılına gelindiğinde dönemin başbakanı Süleyman Demirel, yaptığı bir basın toplantısında 1952-1960 yılları arasında ABD ile imzalanan ikili antlaşmaların sayısını 54 olarak açıklamıştır. Aynı sayının bu dönemden önceki on yıl içerisinde üç ve sonrasında ise 20 olması Türkiye'nin bu dönemde ABD ile geliştirdiği ilişkilerin boyutunu gözler önüne sermektedir.⁴

İktisadi anlamda birtakım anlaşmazlıklar yaşanmaya başlasa da Türkiye ile ABD'nin askeri ve siyasi anlamda neredeyse tam bir uyum içinde olduğu bu dönemde, 27 Mayıs 1960 tarihinde Türk halkı güne sabaha karşı saat 04:36'da radyodan okunan bir bildiri ile başlamıştır. Tekrar tekrar okunan ve her okunuşunda küçük bazı değişikliklere uğrayan bildiri, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin "demokrasinin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla memleketin idaresini ele al(dığını)" ilan etmiştir.⁵ Böylece, 1946 yılında çok partili hayata başlayan Türk demokrasisi, 14 yıl gibi kısa bir sürenin ardından askeri bir kesintiye uğramıştır.

27 Mayıs 1960 darbesine, çalışmanın araştırma sorularından "ABD, askeri müdahaleden önceden haberdar mıydı?" açısından yaklaşıldığında literatürdeki çalışmaları ikiye ayırmak gerekmektedir. Bu ayırmada ilk grubu ABD'nin 27 Mayıs 1960 darbesi hakkında önceden herhangi bir şekilde bilgisi ve/veya yönlendirmesi olmadığını savunan araştırmacılar oluşturmaktadır.⁶ Diğer taraftan, literatürdeki ikinci grubu oluşturan ve önemli bir bölümü herhangi bir resmi bilgi ya da belgeye dayanmayan çalışmaların ortak noktası ise 27 Mayıs 1960 darbesinde ABD'nin bilgisinin ve/veya etkisinin olmasının kaçınılmaz olduğudur.⁷ Çünkü bu araştırmacılara göre, 27 Mayıs 1960 darbesini gerçekleştiren subayların eğitimlerinin ve koşullandırılmalarının temelinde ABD yatmaktadır; Menderes'in darbeden önceki dönemde izlediği siyaset ABD'nin çizdiği sınırları aşmıştır; Türkiye'de giderek artan huzursuzluk SSCB'nin işine yaramaktadır ve ABD buna bir son vermek istemiştir.⁸ Bunlarla birlikte bir başka komplo teorisi ise, ABD'nin Türkiye'de askerî bir müdahale yapılacağından Merkezî İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency/CIA) sayesinde bir hafta öncesinden itibaren günü gününe haberdar olduğu, CIA'in darbeyi gerçekleştirecek subaylarla irtibat halinde olduğu ve sadece Milli Birlik Komitesi'nin başına getirilecek olan Cemal Gürsel hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmadığı iddiasıdır.⁹ Ancak, yukarıda da dile getirildiği üzere, ne bu iddialar ne de bu iddiaların

⁴ Çağrı Erhan, "Türkiye ile ABD Arasındaki İkili Anlaşmalar Kutusu", Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I, 14. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 556.

⁵ Hikmet Özdemir, "Siyasal Tarih (1960-1980)", Sina Akşin (ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980*, İstanbul, Cem Yayınevi, 2008, s. 230.

⁶ Bu çalışmalar için bkz: Ömer Aslan, *US Involvement in Military Coups in Turkey and Pakistan During the Cold War: Between Conspiracy and Reality*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, İktisat ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s. 120, 125. Ayrıca Aslan, yalnızca MBK üyelerinden Sıtkı Ulay'ın anılarında yer aldığı üzere ABD'nin 27 Mayıs 1960 darbesinden önceden haberi olması ihtimali bulunması dışında herhangi bir kanıtın bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bkz: Aslan, s. 120, 142.

⁷ ABD'nin 27 Mayıs 1960 darbesinden önceden bilgisi olduğunu savunan araştırmacılardan birisi olan Christopher Gunn, bu argümanı savunan araştırmacılardan farklı olarak, eserinde çoğunlukla yayımlanmış arşiv belgelerinden yararlanmıştır. Buna rağmen Gunn, ABD'nin 27 Mayıs 1960 darbesi hakkında önceden tam olarak hangi kaynaklardan ve nasıl bilgi sahibi olduğunu ortaya koymamaktadır. Bkz: Christopher Gunn, "The 1960 Coup in Turkey: A U.S. Intelligence Failure or a Successful Intervention?", *Journal of Cold War Studies*, Cilt 17, No 2, 2015, ss. 103-139.

⁸ Çetin Yetkin, *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika*, 5. Baskı, Ankara, Kilit Yayınları, 2011, s. 89.

⁹ Sait Yılmaz, *Türkiye'deki Amerika: İlişkiler ve ABD'nin Örtülü Operasyonları*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2014, s. 181.; Alpay Kabacalı, *Yakın Tarihimizden Büyük Dönemler*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1995, s. 197.; Yetkin, a.g.e., s. 89.

kaynağı olan Andrew Tully'nin "*CIA: The Inside Story*" adlı çalışması, bu konu hakkında herhangi bir belgeye dayanmamaktadır.¹⁰

27 Mayıs 1960 darbesinden önceki gelişmeler ve ABD ile ilgili olarak dile getirilmesi gereken ilk husus, ABD'nin 27 Mayıs 1960 darbesi öncesinde DP hükümetinin muhalefet ve basına karşı artan baskısı sonucunda meydana gelen iktidar karşıtı gösterilerden kaynaklanan karışıklıkları Türkiye'nin bir iç sorunu olarak gördüğü ve kesinlikle herhangi bir şekilde bu duruma müdahalede bulunmak istemediğidir. Dönemin ABD Büyükelçisi Fletcher Warren, 19 Nisan 1960 günü Washington'a gönderdiği telgrafta bu durumu açıkça ortaya koymuş ve İstanbul, İzmir ve İskenderun Başkonsolosluklarından da bu konuya hassasiyet gösterilmesini istemiştir.¹¹

ABD Büyükelçiliği ve Dışişleri Bakanlığı tarafından 27 Mayıs 1960 darbesinden hemen önce benimsenen iç siyasete karışmama tutumu, yaşanan gelişmelerden endişe duymakla birlikte, Türk iç siyasetindeki herhangi bir partiye veya oluşuma karşı ya da tam tersi olarak bir kesimi bir diğerine karşı desteklemek için alınmış bir karar değildir. Örneğin, 4 Mayıs 1960 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Araştırma Bürosu'ndan Coşkun Kırca, Amerikan Büyükelçiliği'ne gelerek uzun görüşmelerde bulunmuş ve daha sonra da CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal'ı temsilen Osman Okyar ile birlikte tekrar gelerek Büyükelçilik siyasi müsteşarı ile görüşmüştür. Yapılan görüşmelerde CHP, ABD'nin DP hükümetinin olaylar karşısında aldığı sert tedbirleri onaylamadığını bir bildiri ile açıklamasını ve hatta Türkiye'ye yapılan ekonomik yardımı da kesmesini istemiştir. Bu talepler karşısında Kırca ve Okyar ile görüşen Büyükelçilik siyasi müsteşarı, ABD'nin yaşanan olaylar karşısında sadece endişe duyduğunu ancak bu durumun çözümünün sadece demokratik yollar olduğunu ve ABD'nin egemen bir müttefikinin iç işlerine karışmayacağını belirtmiştir.¹² Yine benzer bir şekilde, 5 Mayıs 1960 tarihinde Büyükelçi Warren, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile yaptığı görüşmede Zorlu'nun kendisine Amerikan basın mensuplarının muhalefet lideri İnönü ile görüştürülmemesi için yapabilecekleri bir şey olup olmadığını sorması üzerine, Zorlu'ya kendisinin ve tüm Büyükelçilik personelinin bu tür olayların dışında kalmak istediklerini ve bu konunun bir iç siyaset meselesi olduğunu hatırlatmıştır.¹³

ABD Büyükelçiliği ve Dışişleri Bakanlığı'nın, 27 Mayıs 1960 darbesinden hemen önce Türkiye iç siyasetinde yaşanan gelişmelerden duyduğu endişeler, yaşanan gelişmelerin siyaset dışı bir müdahaleye yol açabileceğinden çok, ABD'nin Türkiye'deki çıkarlarına verebileceği muhtemel zararlarla ilgilidir. Örneğin, ABD Dışişleri Bakanı Christian Herter'in İstanbul'da Kuzey Atlantik Konseyi Dışişleri Bakanları toplantısına katılacağı sırada Bakanlık tarafından kendisi için hazırlanan bir bilgi notunda, Türkiye'de yaşanan siyasi çıkmazın ABD'nin Türkiye'de gelecekteki misyonu ve tesislerine erişimi üzerinde ciddi olumsuz etkiler yapabileceği endişelerine vurgu yapılmıştır.¹⁴ Aynı şekilde, bu dönemde Türkiye iç siyasetindeki gelişmelerden doğan benzer endişeler Nisan ayı sonları ve Mayıs ayının başlarında Amerikan basınında da yer almıştır.¹⁵

ABD'nin bugüne kadar yayımlanmış arşiv belgeleri gösteriyor ki, 27 Mayıs 1960 darbesi, ABD yönetimi için ne hiç ihtimal verilmeyen ve şok edici ne de zaten daha önceden istihbaratı alınmış ve çok iyi bilinen bir gelişme olmuştur. ABD Büyükelçisi Warren, darbeden yaklaşık bir ay öncesinden itibaren Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporlarda, Türkiye'de siyasi ortamın oldukça karışık olmasına rağmen sivil-asker ilişkileri anlamında herhangi bir olumsuzluğun

¹⁰ Andrew Tully, *CIA: The Inside Story*, William Morow and Company, 1962, s. 56.

¹¹ "Telegram from the Embassy in Turkey to the Department of State", *Foreign Relations of the United States (FRUS) 1958-1960*, vol. X, p. 2, 19 April 1960, ss. 831-832.

¹² "Telegram from the Embassy in Turkey to the Department of State", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 10 May 1960, s. 839.

¹³ "Telegram from the Embassy in Turkey to the Department of State", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 6 May 1960, s. 838.

¹⁴ "Telegram from the Department of State to Secretary of State Herter, at Istanbul", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 1 May 1960, s. 835.

¹⁵ Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, Ankara, AÜ SBF Yayınları, 1979, s. 199.

olmadığını bildirmiştir. Warren, 5 Mayıs 1960 tarihinde Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile yaptığı görüşmenin ayrıntılarını Washington'a bildirirken özellikle Türk ordusunun yaşanan olaylar karşısındaki tutumundan da övgüyle bahsetmiştir.¹⁶ Büyükelçinin 19 Mayıs 1960 tarihinde Başbakan Menderes ile yaptığı görüşmenin kayıtları da Türk ordusu hakkında benzer ifadeler taşımaktadır. Menderes bu görüşmede, Warren'e, yaşanan olaylar karşısında ordunun duruma hâkim olduğunu ve azami dikkatle hareket ettiğini aktarmıştır.¹⁷ Büyükelçi Warren bu konuda darbeden önce Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 23 Mayıs 1960 tarihli son raporunda da Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun ile her gün temas halinde olduklarını ve Türk ordusunun siyasetin dışında olmak kaydıyla hükümeti desteklediğini vurgulamıştır.¹⁸

ABD Büyükelçiliği, 27 Mayıs 1960 darbesinden hemen önce Dışişleri Bakanlığına gönderdiği raporlarda, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yaşanan olaylar karşısındaki tutumundan övgüyle bahsetmiş ve ordunun kesin bir şekilde siyasetin dışında olduğunu vurgulamıştır. Ancak Büyükelçi'nin raporundan henüz üç gün sonra Türk Silahlı Kuvvetleri'nin askeri bir müdahaleyle yönetimi ele geçirmesi, Warren'in yaşanan olaylar karşısında başarısız bir görev ifa ettiğini göstermemektedir. Zira Warren, görevi gereği ordunun yüksek komuta kademesiyle devamlı irtibat halinde olmasına rağmen yapılan askeri müdahale ordu hiyerarşisi içerisinde gerçekleşmemiştir. Darbeyi gerçekleştiren ve kendilerine daha sonra "Milli Birlik Komitesi" (MBK) adını veren 38 subay içerisinde, sonradan komitenin başına getirilen Orgeneral Cemal Gürsel'in dışında yalnızca bir orgeneral bulunmaktadır. Dolayısıyla, Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun'un darbenin hemen öncesindeki tutumu, DP yönetimi ve ABD Büyükelçiliği için yanıltıcı olmuştur.¹⁹

Diğer taraftan, ABD yönetimi, Türkiye'deki gelişmelerle ilgili olarak yalnızca Ankara'daki Büyükelçiliğinden rapor almamıştır. ABD yönetimine Warren'in yukarıda aktarılan raporlarının yanı sıra, istihbarat örgütü CIA'den de periyodik olarak önemli raporlar gelmiştir. Bu raporlar, genel olarak Ankara Büyükelçiliği tarafından Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen raporlara benzese de arada öngörülere dayalı bazı önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Nitekim, CIA Başkanı Allen Dulles bu raporlara dayanarak 28 Nisan 1960 tarihli Ulusal Güvenlik Konseyi (National Security Council/NSC) toplantısında Türk ordusunun iktidarın arkasında olduğu, ancak anayasal prosedürlerin dikkatli bir şekilde uygulanmaması halinde Türkiye'de de aynı tarihlerde Güney Kore'de Syngman Rhee'nin iktidardan uzaklaştırılmasına benzer bir durumun gelişebileceği uyarısını yapmıştır.²⁰ Bunun yanında, CIA Cari İstihbarat Dairesi'nde (Office of Current Intelligence) hazırlanan 19 Mayıs 1960 tarihli Haftalık Cari İstihbarat Raporları Özetinde (Current Intelligence Weekly Summary/CIWS) ise Warren'in 23 Mayıs 1960 tarihli raporuna benzer şekilde, "Türk ordusunun kamu düzenini başarılı bir şekilde sağlarken geleneksel olarak siyasetin dışında kalma özelliğini koruduğu" da vurgulanmaktadır.²¹ Bunun yanında, aynı tarihte hazırlanmış bir başka CIA belgesi olan İstihbarat Bülteni (Central Intelligence Bulletin/CIB) de Türkiye hakkında "Ordu görünüşte geleneksel siyasetten uzak durma rolünü devam ettirse de kıdemli subayların polis ve hükümeti aşırı derecede baskıcı tedbirler almamaları konusunda uyardıkları giderek dikkat çekmektedir." ifadelerine yer vermektedir.²²

¹⁶ "Telegram from the Embassy in Turkey to the Department of State", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 6 May 1960, ss. 836-839.

¹⁷ "Telegram from the Embassy in Turkey to the Department of State", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 20 May 1960, s. 840-842.

¹⁸ "Editorial Note", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, ss. 842-843.

¹⁹ Bu konuda Aslan, darbeyi gerçekleştiren subayların üst rütbeli olmamaları nedeniyle ABD'nin darbeyi öngörememesinin muhtemel olmasına rağmen, 1940'lı yıllardan itibaren TSK ile kurduğu bağlar sayesinde darbeyi gerçekleştiren orta rütbeli subayları da yakından tanıdığını savunmaktadır. Bkz: Aslan, ss. 127-132.

²⁰ "Editorial Note", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, s. 833.

²¹ "Turkish Internal Situation", *Current Intelligence Weekly Summary*, 19 Mayıs 1960, CIA-RDP79-00927A002700080001-6.

²² "Turkish Internal Situation", *Central Intelligence Bulletin*, 19 Mayıs 1960, CIA-RDP79T00975A005100160001-7. Bu ve bir önceki dipnotta yer verilen kaynaklarda söz konusu

Takvimler 27 Mayıs 1960'a yaklaşırken Türk ordusunun içerisindeki gelişmeler CIA'in giderek daha çok dikkatini çekmiştir. CIA Başkanı Dulles, 24 Mayıs 1960 tarihinde yapılan NSC toplantısında Türk ordusunun ikiye parçalandığını, yüksek rütbeli subayların iktidara sadık olmalarına rağmen düşük rütbeli subayların iktidar ile muhalefet arasında bölündüğünü ve Menderesin açıkça bu durumun farkında olmadığını dile getirmiştir. Dulles'e göre Türkiye'deki durum "daha da kötüye gidebilir ve ordu yönetimi ele geçirebilir" şeklinde özetlenmektedir.²³ Nitekim ertesi gün yapılan Eylem Koordinasyon Kurulu (Operation Coordination Board/OCB) toplantısında Dulles'in tüm dikkati Türkiye üzerindedir. CIA Başkanı toplantıda, Ankara'daki Büyükelçiliğin Türkiye'deki siyasi ve ekonomik gelişmeler hakkında kısa ve uzun dönemli değerlendirmeler yapmasını talep etmiştir. Dulles'e göre Türk ordusunun tavrının değerlendirilmesi oldukça önem taşımaktadır.²⁴

Dulles'in OCB toplantısındaki öngörü ve uyarılarından yalnızca iki gün sonra MBK askeri bir darbe ile Türkiye'de yönetimi ele geçirmiştir. 27 Mayıs 1960 sabahı Amerikan Büyükelçisi Washington'a gönderdiği ilk mesajda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin "görülmemiş bir intizamla hazırlanmış bir darbe ile yönetimi ele geçirdiğini ve ciddi bir muhalefetle karşılaşmadığını" bildirmiştir. Darbenin hemen ardından ABD için en önemli husus ise darbecilerin kimlerden oluştukları ve amaçlarının ne olduğudur. Bu noktada Büyükelçi'nin kanaati, ayaklanmanın tamamen iç sebeplere dayandığı ve Amerikan aleyhtarlığına dair bir kanıtın bulunmadığı şeklindedir. Nitekim darbeci askerler radyodan yayımladıkları bildiride NATO ve CENTO'ya bağlılıklarını bildirmelerinin yanı sıra askeri konseyin bir üyesi de darbe sabahı Büyükelçiliğe gelerek Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Amerika'ya karşı dostluğu hakkında teminat vermiştir.²⁵ Darbenin hemen ertesi günü Türkiye'nin Washington'daki Büyükelçisi Melih Esenbel de ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Douglas Dillion ile yaptığı görüşmede Türkiye'de kurulan yeni hükümetin Türkiye'nin uluslararası taahhütlerine bağlı olduğunu bildirmiştir. Diğer taraftan, darbenin hemen ardından CIA tarafından hazırlanan ilk raporda İstanbul'a vali ve belediye başkanı olarak atanan Tuğgeneral Refik Tulga'ya dikkat çekilmiştir. Rapora göre daha önce ABD'de askeri ataşe olarak görev yapan Tulga "aşırı derecede Amerikancı" olarak tanımlanmaktadır.²⁶ Bu noktada, ABD yönetimine göre, Türkiye'de darbeyi gerçekleştiren subayların ABD çıkarları için herhangi bir tehlike teşkil etme ihtimalleri düşüktür. Dolayısıyla, 30 Mayıs 1960 tarihinde yayımladığı bildiri ile ABD, MBK hükümetini tanıyan ilk devletlerden biri olmuştur. Yayınlanan bildiride "eskiden olduğu gibi Türkiye ile ABD arasındaki yakın ve dostça ilişkilerin süreceği ümidi" vurgulanmıştır.²⁷

ABD yönetiminin Türkiye'deki darbe hükümetiyle kurduğu ilişkiler Dışişleri Bakanlığı bildirisinde de vurgulandığı üzere oldukça pozitif olmuştur. Ancak bu ilişkiyi doğrudan doğruya ABD yönetiminin Türkiye'de meydana gelen askeri darbeye organik bağının somut bir göstergesi olarak okumak doğru bir bakış açısı değildir. Zira ABD'nin Türkiye'deki darbe hükümetiyle geliştirmek "zorunda" olduğu "dostça" ilişkiler büyük ölçüde uluslararası konjonktür tarafından belirlenmiştir. Soğuk Savaş'ın tırmanma evresinde olduğu bu dönemde, ABD'nin SSCB ile sınır komşusu olan Türkiye'ye 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından Türkiye'nin Batı bloğundan kopmasına neden olabilecek bir reaksiyon vermesi ihtimal dâhilinde olmamıştır.

ABD yönetiminin Türkiye'deki darbe hükümetine karşı tutumunu belirleyen en önemli faktör, MBK'nin darbe gecesi kamuoyuna duyurduğu bildirisi olmuştur. Çünkü darbeci askerler bildiride ısrarla ABD ve NATO'ya olan bağlılıklarını vurgulayarak ABD'nin darbeye karşı bir tavır almamasını sağlamaya çalışmışlardır. Ancak, ABD yönetiminin MBK ile "dostça" geliştirmek "zorunda" olduğu ilişkileri yalnızca MBK'nin bu tutumuyla açıklamak çok da yeterli değildir.

alıntıların hemen ardından gelen ifadelerin kapatılarak henüz gizliliklerinin kaldırılmamış olması dikkat çekmektedir.

²³ "Editorial Note", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, s. 843.

²⁴ "Editorial Note", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, ss. 843-844.

²⁵ "Editorial Note", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, s. 844.

²⁶ "Turkish Military Seizes Government", *Central Intelligence Bulletin*, 27 May 1960, CIA-RDP79T00975A005100230001-9, ss. 3-4.

²⁷ Sander, s. 202.

Çünkü MBK her ne kadar ısrarla Türkiye'nin uluslararası taahhütlerine bağlılığını dile getirirse de Menderes hükümetinin devrilmesinden sonra ABD'nin Türkiye üzerinde son yıllardaki ayrıcalıklı konumunu kaybetme ihtimali de açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu durum NSC toplantısı için CIA tarafından hazırlanmış bilgi notlarında da alenen ortaya konulmuştur.²⁸ Bununla birlikte, bu belgelerin Türkiye'deki güncel durumla ilgili vurguladıkları bir başka husus da, MBK Başkanı Cemal Gürsel'in darbeye görevinden uzaklaştırılan önceki Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun hakkındaki görüşleridir. Bilgi notuna göre, Amerikan karşıtı bir asker olmayan Gürsel, Erdelhun'un Menderes'in çok fazla etkisi altında kaldığını ve ABD'ye karşı gereğinden fazla itaatkâr olduğunu düşünmektedir.²⁹ Dolayısıyla, Gürsel yönetiminin ABD ile ilişkisinin önceden olduğu gibi devam etmeme ihtimali oldukça yüksektir. Nitekim, darbenin üzerinden henüz bir ay sonra yapılan başka bir NSC toplantısında bu durum teyit edilmiştir. Toplantı raporlarına göre Türkiye'deki yönetim açık bir şekilde "Batı yanlısı" olsa da bu konuda Menderes yönetimi kadar hevesli değildir. Amerikan temsilcileri de Menderes dönemindeki yöneticilerle kurdukları yakın ilişkileri mevcut yönetimin liderleriyle kuramamışlardır.³⁰

Diğer taraftan, ABD yönetimini Türkiye'deki darbe hükümeti ile "dostça" ilişkiler geliştirmek "zorunda" bırakan en somut faktör ise Sovyetler Birliği'nin MBK ile eskisinden daha iyi ilişkiler geliştirmek için birtakım girişimlerde bulunmaya başlamasıdır. Bu girişimler ABD yönetimini Türkiye'nin geleceği konusunda endişelendirmekte yeterli olmuştur. 8 Haziran 1960 tarihinde yapılan NSC toplantısında CIA Başkanı Allen Dulles "Moskova'nın Türkiye'deki yeni yönetimi SSCB ile yakın ilişkiler geliştirmeye teşvik ettiğini ve bu doğrultuda kısa bir süre önce Gürsel'i Moskova'ya davet ettiğini" bildirmiştir.³¹ Sovyet yönetiminin bu konudaki girişimleri o kadar ciddidir ki Türk Dışişleri Bakanı Selim Sarper, ABD Büyükelçisi Warren ile yaptığı görüşmede Sovyetler Birliği'nin bu tür girişimlerini başarısızlığa uğratmak için Amerikan yöneticilerinin Türkiye ile dayanışma içerisinde olduklarını belirten bir mesaj yayımlamalarını talep etmiştir.³² Sarper'in bu talebi ABD yönetimi tarafından ivedilikle yerine getirilmiştir. 11 Haziran 1960 tarihinde Başkan Dwight David Eisenhower MBK Başkanı Gürsel'e Amerikan hükümetinin Türkiye ile dostluk ve işbirliği geleneğine dayanan ilişkilerini geliştirmek adına sabırsızlandığını vurgulayan bir mektup göndermiştir.³³

Türkiye'deki darbe hükümetinden umduğu karşılığı alamayan SSCB yönetimi Türkiye ile dostane ilişkiler geliştirme girişimlerine ara vermemiştir. Bu doğrultuda SSCB Başkanı Nikita Sergeevich Khrushchev 28 Haziran 1960 tarihinde MBK Başkanı Gürsel'e bir mektup göndermiştir. Khrushchev mektubunda, "iki komşu ülke arasındaki ilişkilerin Türkiye'nin tarafsız bir yol tutması halinde daha samimi olacağını ve bu tutumun sonucu olarak da Türkiye'nin askeri harcamalarının büyük ölçüde azalabileceğini" bildirmiştir.³⁴ Khrushchev'in söz konusu mektubu CIA belgelerinde de ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Belgelerde yer alan mektupla ilgili bir diğer önemli husus da, Dışişleri Bakanı Sarper'in mektup hakkındaki görüşleridir. Sarper, Büyükelçi Warren ile yaptığı görüşmede, "MBK, Gürsel ve hükümet üyelerinin Khrushchev'in son girişimlerinin de öncekiler gibi Türkiye tarafından reddedilmesi konusunda hemfikir olduklarını" dile getirmiştir. Ancak Sarper'e göre, Ankara'nın finansal durumu oldukça umutsuzdur ve bu durumu avantaja çevirmek isteyen Sovyetler Birliği, ekonomik yardım taleplerinin kabulü konusunda bir hayli baskı yapmaktadır. Dolayısıyla, MBK üyelerinin genel eğiliminin belirsizliğini koruduğu bir ortamda bu tür baskıların göz ardı

²⁸ "Memorandum for the Acting Director: Situation in Turkey", CIA-RDP79R00904A000500020022-3, 23 June 1960, ss. 5-6.

²⁹ "Memorandum for the Acting Director: Situation in Turkey", CIA-RDP79R00904A000500020022-3, 23 June 1960, s. 2

³⁰ "NSC Briefing", CIA-RDP79R00890a001200060012-5, 23 June 1960, s. 3.

³¹ "Editorial Note", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, s. 849.

³² "USSR Urges Closer Relations with the New Turkish Regime", *Central Intelligence Bulletin*, 8 June 1960, CIA-RDP79T00975A005100330001-8, s. 2.

³³ "Letter From President Eisenhower to President Gursel", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 11 June 1960, s. 850.

³⁴ Sander, s. 203.

edilmemesi gerekmektedir.³⁵ Nitekim, Khrushchev'in mektubundan yaklaşık iki ay sonra Büyükelçi Warren de Yakın Doğu ve Güney Asya Dairesi Müsteşar Yardımcısı Jones Lewis'e yazdığı bir mektupla Sarper'in yakınmalarına benzer öngörülerini ABD yönetimiyle paylaşmıştır. Warren mektubunda "Türkiye'deki ekonomik ve siyasi durumdan dolayı baskı ve gerilim altındaki bir darbe hükümetinin Sovyetler Birliği'nden gelen önerilere çok fazla direnemeyeceğini ve bir kez böyle bir teklifin kabul edilmesi halinde bu durumun arkasının kesilmeyeceğini" bildirmiştir. Warren'e göre böyle bir durumda ABD ve Batı dünyası önemli ve trajik bir mağlubiyet almak durumunda kalacaktır.³⁶ Bu nedenle, Sovyetler Birliği'nin mevcut gelişmelerden kaynaklanan girişimlerinin başarısızlığa uğratılması ve Türkiye'nin Batı dünyasındaki yerinin korunması adına müttefiklik ilişkilerinin sağlamlaştırılarak Türkiye'ye her türlü yardımın yapılmasına devam edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, ABD yönetiminin bu dönemde Türkiye'deki darbe hükümetiyle dostane ilişkiler geliştirme çabalarını yapılan askeri darbedeki etkisinin ispatı yerine, muhtemel bir SSCB etkisini önleme isteği olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

ABD ve Yunanistan'da 21 Nisan 1967 Darbesi

1960'lı yılların başına gelindiğinde, Yunanistan hükümetinin başında 1958 yılında yapılan seçimleri kazanan sağcı ERE (Milli Radikal Birlik) partisinin lideri Konstantin Karamanlis bulunmaktadır. Tarihin ve coğrafyanın Yunanistan'ı Batı'da konumlandığını düşünen Karamanlis, Yunan dış politikasının geleceğini de Batı'nın savunma örgütü olan NATO'ya tam bağlılıkta görmektedir.³⁷ Bu nedenle, iktidarda olduğu 1955 yılından 1963 yılına kadar ABD ile çok yakın ilişkiler geliştiren Karamanlis, bu dönemde Yunanistan-ABD ilişkilerinde adeta bir "altın çağ" yaşanmasını sağlamıştır. O yıllarda Atina'daki Büyükelçilikte görev yapmakta olan Amerikalı diplomat John Owens daha sonra kendisiyle yapılan bir görüşmede "O dönem Yunanistan'da bir Amerikalı diplomat olmak muhteşem bir zamanlamaydı. Etkimizin boyutu çok büyüktü. Prestijimiz harikaydı." tespitinde bulunmuştur.³⁸

Diğer taraftan, o yıllarda Yunan siyasi hayatının bir diğer önemli figürü 1958 yılında yapılan seçimlerde %25'e yakın oy alan sol parti EDA (Birleşik Demokrat Sol) olmuştur. EDA silahsızlanma, Soğuk Savaş içerisinde yumuşama ve NATO'dan ayrılma gibi hedefleriyle Yunan siyasi hayatını oluşturan diğer partilerden ayrılmıştır.³⁹ Merkezi oluşturan liberaller ise bir diğer siyasi parti olan EK (Merkez Birliği) altında ancak 1961 yılında yapılan seçimlerden bir ay önce birleşebilmişlerdir.⁴⁰ ABD'nin bu dönemde Yunanistan iç siyasetindeki temel politikası ise EDA'yı yenilgiye uğratarak EK'yi güçlü bir muhalefet haline getirmek olmuştur.⁴¹

1961 yılında yapılan seçimleri %51 oy alan ERE kazanırken, yeni kurulan merkez partisi EK ise oyların %34'ünü almayı başarmıştır. Diğer taraftan, EDA ise bu seçimlerin en önemli kaybedeni olmuştur. EDA, 1958 yılında yapılan seçimlerde aldığı %24 oranındaki oyunu 1961 yılında yapılan seçimlerde %15'e kadar düşürmüştür. O dönemde EDA'nın oy oranlarındaki bu düşüşte ve EK'nin yükselişe geçmesinde kuşkusuz ki ABD'nin tutumunun önemli bir etkisi vardır. ABD Atina Büyükelçiliği, ERE'nin önceki başarısının üzerine taze kanlar ekleyerek seçimleri kazanmasını gayet olumlu karşılamıştır.⁴²

³⁵ "Khrushchev Again Offers Economic Aid to Turkey", *Central Intelligence Bulletin*, 6 Temmuz 1960, CIA-RDP79T00975A005200050001-8, s. 1.; "Soviet Relations with the New Turkish Regime", *Current Intelligence Weekly Summary*, 7 July 1960, CIA-RDP79-00927A002800040001-9, s. 5.

³⁶ "Letter From the Ambassador to Turkey (Warren) to the Assistant Secretary of State for Near Eastern and South Asian Affairs (Jones)", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 11 August 1960, s. 875.

³⁷ Dionysios Chourchoulisa ve Lykorgos Kourkouvelas, "Greek Perception of NATO During the Cold War", *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt 12, No 4, 2012, s. 500.

³⁸ James Edward Miller, *The United States and the Making of Modern Greece*, Chapel Hill, The University of North Carolina Press, 2009, s. 66.

³⁹ David H. Close, *Greece Since 1945: Politics, Economy and Society*, London, Pearson Education, 2002, s. 103.

⁴⁰ Close, s. 101.

⁴¹ Andreas Papandreu, *Namlunun Ucundaki Demokrasi*, 2. Baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi, s. 136.

⁴² "Editorial Note", *FRUS 1961-1963*, vol. XVI, s. 621.

Öte yandan, seçimleri önemli bir farkla kazanan ERE, seçimlere hile karıştırmakla suçlanmıştır. Seçimlerden sonra ana muhalefet partisi konumuna gelen EK; ERE'yi ordu, jandarma, ulusal savunma taburları ve istihbarat örgütü KYP'nin de dâhil olduğu devlet kurumlarını arkasına alarak seçimlerde hile yapmakla itham etmiştir. Bu iddiaların açıklığa kavuşturulmasını savunan EK'nin en önemli hamlesi, kamuoyu önünde "tavizsiz mücadele" başlattığını ilan etmek olmuştur.⁴³ Seçimlerden sonra parti içi çekişmelerde Venizelos'u saf dışı bırakan George Papandreu, ERE'ye yönelik "tavizsiz mücadele" kampanyasını başarıyla yürütmüştür. ERE'ye karşı kamuoyunda gittikçe sertleşen saldırılar, sağın kötüye kullanıp zarar verdiği bütün kurumları hedef almıştır. Ülkenin her yerinde meydana gelen mitingler, grevler ve gösteriler ERE'nin kontrolünde olan polis teşkilatı tarafından sert bir şekilde bastırılmaya çalışılmıştır.⁴⁴ Tüm bu gelişmelerin üzerine bir de Kral ve Kraliçe'nin İngiltere'ye yapmayı planladıkları bir ziyaret üzerine Saray ile anlaşmazlığa düşmesi, Karamanlis'in istifasını hazırlamıştır. Karamanlis'in istifasının ardından Washington'da yapılan Dışişleri Bakanlığı toplantısında yakın gelecekte Amerikan çıkarlarına uyacak en muhtemel gelişmenin Karamanlis ve ERE'nin tekrar iktidara gelmesi olduğu tespit edilmiş, ancak bunun için Yunan iç politikasına olası bir müdahalenin ters etki yapabileceği nedeniyle herhangi bir girişimden kaçınılması gerektiği kararlaştırılmıştır.⁴⁵

Karamanlis'in istifasının ardından 1963 yılının Kasım ayında yapılan seçimler ABD Dışişleri Bakanlığı'nın beklentilerinin aksine ülkede 20 yıldır süregelen sağ iktidarın sonunu ilan etmiştir. EK, oyların %42'sini alırken ERE'nin oyları %39'a düşmüş ve EDA ise siyasi arenadan neredeyse silinmiştir.⁴⁶ Seçimlerden sonra başbakanlığa George Papandreu getirilmiş, ama EK parlamentoda mutlak çoğunluğa sahip olamamıştır. Ne sağ ile bir koalisyon hükümeti kurmak ne de soldan gelecek bir desteğe dayanmak istemeyen Papandreu, parlamento çoğunluğunu kazanacağını tahmin ettiği yeni seçimlerin yapılabilmesi için istifa etmiştir.⁴⁷

Papandreu'nun istifasının ardından 1964 yılının Şubat ayında yapılan seçimler EK için o zamana dek görülmemiş bir zaferle sonuçlanmıştır. EK oyların %53'ünü alarak mutlak bir şekilde iktidara gelmiştir.⁴⁸ Ancak Papandreu'nun seçimlerden sonra sağladığı istikrar ortamı çok uzun sürmemiştir. 1965 yılına gelindiğinde Yunan siyasi hayatı, Başbakan Papandreu'nun Koordinasyon Devlet Bakanlığı görevini yürüten oğlu Andreas Papandreu'nun da içinde olduğu iddia edilen ASPİDA örgütüne ilişkin iddialarla çalkalanmıştır. İddialara göre ASPİDA adlı örgüt hükümete karşı sol bir darbe planlamıştır.⁴⁹ İddiaların kamuoyuna yansımalarının ardından Koordinasyon Devlet Bakanlığı görevinde bulunan Papandreu istifa etmek zorunda kalmıştır. İddiaların soruşturulması ve gerçeğin ortaya çıkarılmasını isteyen Başbakan Papandreu, atmak istediği adımlar sonrasında Yunan Kralı ile karşı karşıya gelmiştir. Papandreu'nun Kral ile yaşadığı bu anlaşmazlık kendi istifasıyla sonuçlanmıştır.⁵⁰

Kamuoyunda ASPİDA iddialarının patlak vermesinin ardından ABD Atina Büyükelçiliğinden Müsteşar Nobert Anschultz, Washington'a konuyla ilgili bir rapor göndermiştir. Anschultz raporda, Yunan ordusundan yüksek rütbeli subaylarla kurdukları irtibatlar sayesinde subayların ülkenin çalkantılı gündeminden dolayı endişelenmelerine rağmen kamuoyuna yansıyan iddialardaki gibi bir niyetlerinin olmadığı sonucuna varmıştır.⁵¹ Bununla birlikte, o sırada ABD için iddiaların gerçek olup olmadığından çok yaşanan siyasi

⁴³ Christos Kassimeris, *Greece and the American Embrace: Greek Foreign Policy Towards Turkey, the US and the Western Alliance*, New York, Tauris Academic Studies, 2010, s. 44.

⁴⁴ Konstantin Çukolas, *Yunanistan Dosyası*, İstanbul, Ant Yayınları, 1970, ss. 202-203.

⁴⁵ "Paper Prepared in the Department of State", *FRUS 1961-1963*, vol. XVI, 15 July 1963, s. 676.

⁴⁶ John S. Koliopoulos ve Thanos M. Veremis, *Modern Greece: A History Since 1921*, Sussex, Wiley-Blackwell, 2009, s. 137.

⁴⁷ Kassimeris, s. 46.

⁴⁸ Koliopoulos ve Veremis, s. 137.

⁴⁹ Papandreu, s. 180.

⁵⁰ Çukolas, ss. 219-220.

⁵¹ "Telegram from the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 18 June 1965, s. 413.

bunalımın Amerikan çıkarlarına yapacağı etki daha önemli görülmektedir. Bu nedenle Anshultz, 30 Haziran 1965 tarihinde Başbakan Papandreu ile yaptığı görüşmede kendisine Saray ile yaşadığı anlaşmazlığı bir an önce sonlandırmasını tavsiye etmiştir.⁵² Anshultz'un Papandreu ile kurduğu diyalog Büyükelçi Henry Labouisse tarafından da benzer şekilde devam ettirilmiştir.⁵³ Dolayısıyla, G. Papandreu'nun istifasında ABD Büyükelçiliğinin de önemli bir payı bulunmaktadır.

G. Papandreu'nun 1965 yılının Temmuz ayındaki istifasının ardından Yunan iç siyaseti çalkantılı bir sürece girmiştir. Kral, yeniden seçimlere gidilmesi yerine G. Papandreu'nun Başbakan Yardımcısı Stephanos Stephanopoulos'a hükümeti kurma görevi vermiştir. Stephanopoulos'un EDA'dan Elias Tsirimokos, ERE'den Panagiotis Kanellopoulos ve 45 muhalif milletvekili ile kurduğu koalisyon hükümeti, Eylül ayında parlamentodan güvenoyu almıştır.⁵⁴ Yeni hükümetin kurulmasının ardından eski Başbakan G. Papandreu yeni hükümete karşı ikinci bir direniş başlatmıştır. Stephanopoulos'un çok da fazla desteği olmayan koalisyon hükümeti ancak 1966 yılının Aralık ayına kadar dayanabilmiştir. Aralık ayında EDA ve ERE'nin Stephanopoulos hükümetinden desteklerini çekmelerinin ardından Stephanopoulos hükümeti dağılmış ve 1967 yılının Mayıs ayında seçimlere gidilmesi kararını alan geçici bir seçim hükümeti kurulmuştur.⁵⁵

Yunanistan'da Mayıs ayında yapılacak seçimlere kısa bir süre kala 21 Nisan 1967 gecesi Yunan ordusundan bir grup albayın oluşturduğu bir cunta, Albay Georgios Papadopoulos'un liderliğinde kansız bir darbe yaparak iktidarı ele geçirmiştir. Darbenin yönetici kadrosunda Papadopoulos'un yanında Albay Stylianos Pattakos ve Albay Nikolaos Makarezos da bulunmaktadır. Bununla birlikte, darbeye katılan subayların büyük bir bölümü daha önce Yunanistan'ın istihbarat örgütü KYP'de görev almışlardır.⁵⁶ Konstantin Maragkou'ya göre darbeyi gerçekleştiren askerler, ülkede komünist bir tehdidin varlığına dayanarak NATO için hazırlanmış "Prometheus Planı"nın kullanmışlardır. Ülkedeki tüm siyasi faaliyetleri askıya aldığı açıklayan cunta yönetimi, başbakanlığa da Yüksek Mahkeme Hâkimi Konstantin Kollias'ı getirmiştir.⁵⁷

21 Nisan 1967 darbesine araştırma sorularımızdan "ABD, askeri müdahaleden önceden haberdar mıydı?" açısından bakıldığında bu konuda literatürde farklı yorumların olduğu görülmektedir. Özellikle darbenin ardından birçok araştırmacı darbenin ABD yönetimi için büyük bir sürpriz olduğunu dile getirmiştir.⁵⁸ Ancak bu konuda yayımlanmış arşiv belgeleri incelendikten sonra ilk olarak söylenmesi gereken, ABD yönetiminin en azından darbeyi gerçekleştiren cuntanın yapılanmasından çok daha önceden itibaren ayrıntılı bir şekilde haberdar olduğudur.

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yayımlanmış arşiv belgeleri içerisinde Yunan ordusundaki sağcı cunta yapılanması hakkındaki ilk rapor 7 Mart 1966 tarihlidir. Bu rapora göre, 1963 sonları ile 1964 başlarında bir grup sağcı albay bir araya gelerek seçimlerde G. Papandreu'nun EDA'nın desteğini kabul etmesi halinde askeri bir darbe yapmak üzere organize olmuşlardır. Ancak cunta üyeleri G. Papandreu'nun seçimleri kazanmasının ardından Kıbrıs ve Kuzey Yunanistan'daki pozisyonlara atanarak dağılmışlardır. Son dönemde buldukları yerlerdeki görevlerini tamamlayan cunta üyeleri, Albay Georgios Vagenas'ın da yardımlarıyla o tarihlerde yavaş yavaş Atina'ya dönerek kilit pozisyonlara atanmaya başlamışlardır. Vagenas cuntanın bir

⁵² "Telegram From the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 30 June 1965, ss. 418-420.

⁵³ Papandreu, s. 204.

⁵⁴ Nicholas Doumanis, *A History of Greece*, London, Palgrave Macmillan, 2010, s. 138.

⁵⁵ C. M. Woodhouse, *Modern Greece: A Short History*, 5. Baskı, London, Faber and Faber, 1991, s. 289.

⁵⁶ Thomas W. Gallant, *Modern Greece*, London, Arnold Publishing House, 2001, s. 197.

⁵⁷ Konstantin Maragkou, "Favouritism in NATO's Southeastern Flank: The Case of the Greek Colonels, 1967-1974", *Cold War History*, Cilt 9, No 3, 2009, ss. 347-348.

⁵⁸ Stephen G. Xydis, "Coups and Counter Coups in Greece, 1967-1973", *Political Science Quarterly*, Cilt 89, No 3, 1974, s. 520.; Monteagle Stearns, *Entangled Allies: US Policy Towards Greece, Turkey and Cyprus*, New York, Council on Foreign Relations, 1992, s. 16.

üyeleri olmasa da cuntada yer alan birçok subayın yakınıdır ve Albay Georgios Papadopoulos ve Albay Dimitrios Stamatelopoulos'un etkisi altındadır. Bu dönemde Albay Kostas Papadopoulos, Albay Dimitrios Stamatelopoulos, Albay Antonios Mexis, Albay Dimitrios Ioannides, Albay Theodoros Patsouros, Albay Michail Roufogalis ve Albay Antonios Lekkas Atina'da kritik pozisyonlara atanmayı başaran cunta üyeleridir. Rapora göre sağcı cuntanın amacı hükümete ve orduya sol eğilimli sızmaları bertaraf etmektir.⁵⁹

Arşiv belgeleri arasında Yunan ordusu içerisindeki sağcı cunta hakkındaki bir diğer rapor 20 Aralık 1966 tarihlidir. Bu rapora göre cunta liderliği 13 Aralık 1966 tarihinde Albay Ioannis Ladas'ın evinde gizli bir toplantı yapmıştır. Kendilerine "Devrimci Konsey" adını veren cunta, Albay Georgios Papadopoulos, Albay Ioannis Ladas, Albay Dimitrios Stamatelopoulos, Albay Dimitrios Ioannides, Albay Ioannis Lekkas, Albay Michail Roufogalis, Albay Ioannis Mexis ve adı bilinmeyen birkaç başka subaydan oluşmaktadır. Toplantıda cunta içerisinde bir lider seçilmesi yerine kararların toplu olarak Konsey tarafından alınmasına karar verilmiş ve güncel siyasi durum tartışılmış ancak bir diktatörlük kurulması konusunda bir sonuca varılamamıştır.⁶⁰

21 Nisan 1967 darbesinden önce Yunan ordusu içerisindeki cunta hakkında arşivlerdeki son rapor 9 Mart 1967 tarihlidir. "Diktatörlük Yanlısı Grubun Artan Faaliyetleri" konulu rapor, cuntanın 15 Şubat – 8 Mart 1967 tarihleri arasındaki faaliyetlerini konu almaktadır. Rapora göre, 6 Mart 1967 tarihinde Yunan Genelkurmay Başkanı General Grigorios Spandidakis son on gün içerisinde önemli kademelerdeki bazı subayların gayri resmi olarak alarm pozisyonuna geçtiklerini açıklamıştır. Spandidakis'e göre bu durum siyasi bir kriz esnasında uygulamaya konulacak olan "İki Numaralı Şahin (Ierax)" adlı askeri darbe planının ilk adımıdır. Alarm durumuna geçen subaylar arasında Tuğgeneral Pavourgias Pangorgias, Tümgeneral Sotirios Liarkkos, Tuğgeneral Stamatis Syliros, Albay Georgios Papadopoulos yer almaktadır. Diğer taraftan, 15 Şubat tarihinden itibaren de 30-35 kadar orta rütbeli subay da Atina Askeri Komutanlığı'na transfer edilmiştir.⁶¹ Nitekim söz konusu raporun hazırlanmasından yaklaşık bir buçuk ay sonra Albaylar Cuntası başarılı bir darbe ile ülke yönetimine el koymuştur. Dolayısıyla, arşiv belgelerinden de anlaşılacağı üzere ABD yönetimi Yunanistan'da cuntanın varlığından ve faaliyetlerinden en az bir yıl öncesinden itibaren ayrıntılı bir şekilde bilgi sahibidir.

Darbenin hemen ardından Yunanistan'dan Washington'a gelen ilk istihbarat raporu Panagiotis Kanellopoulos hükümetinin iyi planlanmış ve harekete geçirilmiş bir darbeye devrildiğini bildirmektedir. Rapora göre darbe, Yunan ordusu yüksek komutası tarafından daha önceden hazırlanmış bir plan dâhilinde gerçekleştirilmiştir. Cunta yönetiminin ABD ve NATO ile önceki bağlarını da sürdüreceği tahmin edilmektedir.⁶² Bununla birlikte, ikinci istihbarat raporu, darbeyi gerçekleştiren subayların kendilerine daha önce "Devrimci Konsey" ismini veren yapılanma olduğunu bildirmektedir. 1963 yılından itibaren faaliyette olan cunta yönetimine göre komünistlerin ülkede isyan ve ayaklanma çıkartmak üzere olduklarına dair çok somut deliller bulunmaktadır.⁶³ Dolayısıyla, darbeyi gerçekleştiren subayların darbenin yaklaşık bir yıl öncesinden başlayarak Washington'a gelen istihbarat raporlarında yer alan sağcı cuntanın üyeleri olduğu açık bir gerçektir.

Darbenin başarılı olmasıyla birlikte cunta yönetimi ve başbakanlığa getirilen Konstantin Kollias ABD Atina Büyükelçiliği ile kurdukları ilk irtibattan itibaren Büyükelçilik personeline kendilerinin ABD ve NATO yanlısı olduklarını iletmişlerdir.⁶⁴ ABD Büyükelçiliği ise cunta

⁵⁹ "Field Information Report", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 7 March 1966, ss. 474-476.

⁶⁰ "Field Information Report", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 20 December 1966, ss. 519-520.

⁶¹ "Intelligence Information Cable", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 9 March 1967, ss. 552-553.

⁶² "Military Takeover in Greece: Situation Report Number 1", *Intelligence Memorandum*, CIA-RDP79T00826A001800010072-7, 21 April 1967.

⁶³ "Military Takeover in Greece: Situation Report Number 2", *Intelligence Memorandum*, CIA-RDP79T00826A001800010072-7, 21 April 1967.

⁶⁴ "Telegram From the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 21 April 1967, ss. 583-584.; "Telegram From the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 28 April 1967, s. 594.; "Telegram From the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 5 May 1967, s. 599.; "Military Takeover in Greece: Situation Report Number 2", *Intelligence Memorandum*, CIA-RDP79T00826A001800010072-7, 21 April 1967.

yönetimine karşı temkinli yaklaşmayı tercih etmiştir. Büyükelçilik, darbe yönetimiyle kurduğu ilk temasta cuntaya, kendilerinin sağlamış oldukları askeri ekipmanların kullanılarak bir darbe yapılmasından dolayı rahatsız olduklarını ve bir an önce anayasal düzene geri dönülmesi gerektiğini iletmiştir.⁶⁵ ABD yönetiminin darbe sonrasında verdiği bir diğer tepki de Yunanistan'a yapılan askeri yardımları tamamen durdurmak ve silah ambargosu uygulamak olmuştur.⁶⁶ Bununla birlikte, ABD yönetimi Yunanistan'da kurulan darbe hükümetiyle tüm diplomatik ilişkilerini askıya aldığı açıklanmış ancak Atina Büyükelçisi'ni Washington'a geri çağırılmamıştır. ABD yönetiminin bu konudaki tutumu Büyükelçi'nin güven mektubunu Yunanistan Kralı'na sunduğu ve Kral'ın da görevinin başında olduğuna göre Büyükelçi'yi geri çağırmanın gereksiz olduğu şeklindedir. Ancak, diğer taraftan ABD yönetiminin cunta yönetimiyle diyalog yollarını kapatmak istememesi de önemli bir faktördür.⁶⁷

ABD'nin 21 Nisan 1967 darbesinin ardından Yunanistan'da kurulan cuntaya karşı aldığı tedbirler 1967 yılının ikinci yarısından itibaren yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu gelişmedeki en önemli etken ise haziran ayında Ortadoğu'da patlak veren Arap-İsrail Savaşı'dır. Savaşın başlamasıyla birlikte SSCB Akdeniz'e büyük bir filo göndermiş ve Ortadoğu'da tansiyon birden yükselmiştir. Beklenmeyen bu gelişme ABD ve NATO'nun güneydoğu kanadındaki çıkarlarını tehlikeye atmıştır. Savaşın Yunanistan'ın stratejik değerini bir kat daha arttırması, ABD yönetiminin Yunan cuntasıyla arasındaki mesafeyi de yavaş yavaş kaldırmasını sağlamıştır.⁶⁸

1967 yılının Temmuz ayına gelindiğinde Dışişleri Bakanı Dean Rusk, ABD Başkanı Lyndon B. Johnson'a bir rapor sunmuştur. Rusk'ın sunduğu rapor, cunta yönetimine karşı alınan tedbirlerin bir işe yaramadığını ve bölgede yaşanan gelişmeler nedeniyle Yunanistan ile ilişkilerin normalleştirilmesi gerektiğini tavsiye etmektedir.⁶⁹ Başkan Johnson'un da bu konuda bir karara varması hiç zor olmamıştır. Nihayetinde, ABD yönetimi Yunanistan'da açık bir şekilde çok önceden haberdar olduğu bir cuntanın darbe yapmasını engelle(ye)memiş ve müdahalenin ardından takındığı tutumdan da bölgede yaşanan gelişmeler doğrultusunda kısa sürede vazgeçmek zorunda kalmıştır.

Sonuç Yerine

Soğuk Savaş döneminin en hararetli günlerinde Türkiye ve Yunanistan'da gerçekleşen askeri darbeler Batı bloğunun lideri ABD'yi oldukça yakından ilgilendirmiştir. Her iki ülkeyle de müttefiklik ilişkisi bulunan ABD'nin her iki ülkede gerçekleşen darbelerden önceki süreçte söz konusu ülkelerle ilişkileri tanımlanırken "neredeyse altın çağ" ifadesi kullanılmaktadır. Bu durum da gerçekleşen darbelerle ABD yönetimlerinin ilişkilerinin sorgulanmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Yukarıda ayrıntılı olarak incelendiği üzere, ABD'nin bu iki darbe hakkındaki ön bilgisi ve darbe sonrasındaki tutumuna ilişkin bazı benzerlik ve farklılıklar bulunmaktadır.

Türkiye ve Yunanistan'da gerçekleşen darbeler hakkında ABD açısından farklılaşan ilk konu ABD'nin darbelerden önceden haberdar olup olmaması hususudur. Türkiye'de 27 Mayıs 1960 tarihinde MBK tarafından gerçekleştirilen darbe ABD yönetimi için ne önceden istihbaratı alınmış ve bilinen ne de hiç tahmin edilemeyen bir gelişme olmuştur. ABD'nin yayımlanmış arşiv belgelerinden de açıkça görüldüğü üzere ABD Ankara Büyükelçisi Warren, darbeden hemen önce Türk ordusunun iktidarın arkasında olduğunu ve sivil-asker ilişkileri anlamında kesinlikle bir olumsuzluğun olmadığını raporlarına yansıtmıştır. Bununla birlikte, CIA Başkanı Dulles ise

⁶⁵ "Telegram From the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 21 April 1967, s. 584.

⁶⁶ Effie G. Pedaliu, "A Discordant Note: NATO and the Greek Junta, 1967-1974", *Diplomacy & Statecraft*, Cilt 22, No 1, 2011, s. 103.

⁶⁷ Thanos Veremis, *Greek Security: Issues and Politics*, London, International Institute for Strategic Studies, 1992, s. 16.; Theodore A. Coulombis, Theodore Kariotis ve Fotini Bellou, *Greece in the Twentieth Century*, London, Frank Cass Publishing, 2003, s. 6.

⁶⁸ Chourchoulisa ve Kourkouvelas, s. 500.

⁶⁹ "Memorandum From Secretary of State Rusk to President Johnson", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 21 July 1967, ss. 624-625.

merkeze gelen istihbarat raporlarına dayanarak Türk ordusu içerisindeki ayrışmayı açıkça dile getirmiş ve Türk iç siyasetinde yakın gelecekte birtakım önemli gelişmelerin olabileceği *öngörüsünde* bulunmuştur. Diğer taraftan, 21 Nisan 1967 tarihinde Yunanistan'da Albaylar Cuntası tarafından gerçekleştirilen askeri darbe ise bu anlamda oldukça farklı bir konumdadır. Çünkü ABD yönetimi neredeyse bir yıl öncesinden itibaren darbeyi gerçekleştirecek subayların oluşturduğu cunta yapılanması hakkında bilgi sahibidir. Öyle ki, cunta yönetiminin farklı tarihlerde gerçekleştirdiği toplantılarda hangi konuların ele alındığını kayıt altına alan ABD istihbaratı, cuntayı oluşturan subayları da isim isim tespit edebilmiştir.

Türkiye ve Yunanistan'da darbeyi gerçekleştiren subayların yaptıkları ilk iş kendilerinin ABD ve NATO yanlısı olduklarını ilan etmek olmuştur. ABD'nin yapılan darbeye karşı bir tavır takınmasından çekinen darbeci subaylar, darbeden sonra ABD yönetiminin de onayını almak adına her türlü girişime başvurmuşlardır. Bununla birlikte, ABD yönetimlerinin her iki darbe karşısındaki tutumları ise neredeyse aynı olmuştur. 1960 yılındaki Eisenhower ve 1967 yılındaki Johnson yönetimleri darbeyi gerçekleştiren subayların kimlikleri ve niyetlerinin açıkça ortaya çıkmasının ardından darbe yönetimlerini ivedilikle tanımış ve kendileriyle ilişkiler kurmayı tercih etmişlerdir. Her iki başkanın bu kararlarının arkasında birçok etken yer alsa da Soğuk Savaş koşullarının bu anlamda en geçerli faktör olarak öne çıktığı görülmektedir.

Kaynakça

- “Editorial Note”, *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, s. 833.
- “Editorial Note”, *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, ss. 842-844.
- “Editorial Note”, *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, ss. 848-849.
- “Editorial Note”, *FRUS 1961-1963*, vol. XVI, ss. 621-622.
- “Field Information Report”, *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 7 March 1966, ss. 474-476.
- “Field Information Report”, *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 20 December 1966, ss. 519-520.
- “Intelligence Information Cable”, *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 9 March 1967, ss. 552-553.
- “Khrushchev Again Offers Economic Aid to Turkey”, *Central Intelligence Bulletin*, 6 July 1960, CIA-RDP79T00975A005200050001-8.
- “Letter From President Eisenhower to President Gursel”, *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 11 June 1960, s. 850.
- “Letter From the Ambassador to Turkey (Warren) to the Assistant Secretary of State for Near Eastern and South Asian Affairs (Jones)”, *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 11 August 1960, ss. 869-878.
- “Memorandum for the Acting Director: Situation in Turkey”, CIA-RDP79R00904A000500020022-3, 23 June 1960.
- “Memorandum for the Acting Director: Situation in Turkey”, CIA-RDP79R00904A000500020022-3, 23 June 1960.
- “Memorandum From Secretary of State Rusk to President Johnson”, *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 21 July 1967, ss. 624-625.
- “Military Takeover in Greece: Situation Report Number 1”, *Intelligence Memorandum*, CIA-RDP79T00826A001800010072-7, 21 April 1967.

- "Military Takeover in Greece: Situation Report Number 2", *Intelligence Memorandum*, CIA-RDP79T00826A001800010072-7, 21 April 1967.
- "Military Takeover in Greece: Situation Report Number 2", *Intelligence Memorandum*, CIA-RDP79T00826A001800010072-7, 21 April 1967.
- "NSC Briefing", CIA-RDP79R00890a001200060012-5, 23 June 1960.
- "Paper Prepared in the Department of State", *FRUS 1961-1963*, vol. XVI, 15 July 1963, ss. 676-679.
- "Soviet Relations with the New Turkish Regime", *Current Intelligence Weekly Summary*, 7 July 1960, CIA-RDP79-00927A002800040001-9.
- "Telegram From the Department of State to Secretary of State Herter, at Istanbul", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 1 May 1960, ss. 834-835.
- "Telegram From the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 18 June 1965, ss. 412-415.
- "Telegram From the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 21 April 1967, ss. 583-585.
- "Telegram From the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 28 April 1967, ss. 594-597.
- "Telegram From the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 30 June 1965, ss. 418-420.
- "Telegram From the Embassy in Greece to the Department of State", *FRUS 1964-1968*, vol. XVI, 5 May 1967, ss. 599-602.
- "Telegram From the Embassy in Turkey to the Department of State", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 19 April 1960, ss. 830-832.
- "Telegram From the Embassy in Turkey to the Department of State", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 10 May 1960, ss. 839-840.
- "Telegram From the Embassy in Turkey to the Department of State", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 20 May 1960, ss. 840-842.
- "Telegram From the Embassy in Turkey to the Department of State", *FRUS 1958-1960*, vol. X, p. 2, 6 May 1960, ss. 836-839.
- "Turkish Internal Situation", *Central Intelligence Bulletin*, 19 May 1960, CIA-RDP79T00975A005100160001-7.
- "Turkish Internal Situation", *Current Intelligence Weekly Summary*, 19 Mayıs 1960, CIA-RDP79-00927A002700080001-6.
- "Turkish Military Seizes Government", *Central Intelligence Bulletin*, 27 May 1960, CIA-RDP79T00975A005100230001-9.
- "USSR Urges Closer Relations with the New Turkish Regime", *Central Intelligence Bulletin*, 8 June 1960, CIA-RDP79T00975A005100330001-8.
- Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye: 1945-1980*, Ahmet Fethi (çev.), İstanbul, Hil Yayınları, 1996.

- Aslan, Ömer, *US Involvement in Military Coups in Turkey and Pakistan During the Cold War: Between Conspiracy and Reality*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, İktisat ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Bali, Rifat N., *American Diplomats in Turkey: Oral History Transcripts (1928-1997)*, Cilt 1, İstanbul, Libra Yayıncılık, 2011.
- Chourchoulisa, Dionysios ve Lykorgos Kourkouvelas, "Greek Perception of NATO During the Cold War", *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt 12, No 4, 2012, ss. 497-514.
- Close, David H., *Greece Since 1945: Politics, Economy and Society*, London, Pearson Education, 2002.
- Couloumbis, Theodore A., Theodore Kariotis ve Fotini Bellou, *Greece in the Twentieth Century*, London, Frank Cass Publishing, 2003.
- Çukolas, Konstantin, *Yunanistan Dosyası*, İstanbul, Ant Yayınları, 1970.
- Doumanis, Nicholas, *A History of Greece*, London, Palgrave Macmillan, 2010.
- Erhan, Çağrı, "Türkiye ile ABD Arasındaki İkili Anlaşmalar Kutusu", Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 14. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.
- Gallant, Thomas W., *Modern Greece*, London, Arnold Publishing House, 2001.
- Gunn, Christopher, "The 1960 Coup in Turkey: A U.S. Intelligence Failure or a Successful Intervention?", *Journal of Cold War Studies*, Cilt 17, No 2, 2015, ss. 103-139.
- Hale, William, *Türk Dış Politikası: 1774-2000*, İstanbul, Mozaik Yayınları, 2003.
- Kabacalı, Alpay, *Yakın Tarihimizden Büyük Dönemeçler*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1995.
- Kassimeris, Christos, *Greece and the American Embrace: Greek Foreign Policy Towards Turkey, the US and the Western Alliance*, New York, Tauris Academic Studies, 2009.
- Koliopoulos, John S. ve Thanos M. Veremis, *Modern Greece: A History Since 1921*, Sussex, Wiley-Blackwell, 2009.
- Maragkou, Konstantin, "Favouritism in NATO's Southeastern Flank: The Case of the Greek Colonels, 1967-1974", *Cold War History*, Cilt 9, No 3, 2009, ss. 347-366.
- Miller, James Edward, *The United States and the Making of Modern Greece*, Chapel Hill, The University of North Carolina Press, 2009.
- Özdemir, Hikmet, "Siyasal Tarih (1960-1980)", Sina Akşin (ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980*, İstanbul, Cem Yayınevi, 2008, ss. 227-292.
- Papandreu, Andreas, *Namlunun Ucundaki Demokrasi*, 2. Baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Pedaliu, Effie G., "A Discordant Note: NATO and the Greek Junta, 1967-1974", *Diplomacy & Statecraft*, Cilt 22, No 1, 2011, ss. 101-120.
- Sander, Oral, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, Ankara, AÜ SBF Yayınları, 1979.
- Stearns, Monteagle, *Entangled Allies: US Policy Towards Greece, Turkey and Cyprus*, New York, Council on Foreign Relations, 1992.
- Tully, Andrew, *CIA: The Inside Story*, William Morow and Company, 1962.

Veremis, Thanos, *Greek Security: Issues and Politics*, London, International Institute for Strategic Studies, 1992.

Woodhouse, C. M., *Modern Greece: A Short History*, 5. Baskı, London, Faber and Faber, 1991.

Xydis, Stephen G., "Coups and Counter Coups in Greece, 1967-1973", *Political Science Quarterly*, Cilt 89, No 3, 1974, ss. 507-538.

Yetkin, Çetin, *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika*, 5. Baskı, Ankara, Kilit Yayınları, 2011.

Yılmaz, Sait, *Türkiye'deki Amerika: İlişkiler ve ABD'nin Örtülü Operasyonları*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2014.